60

TIJD Schrift

nummer 64, juni 1996

Historische Vereniging Waardingen

Colofon

De Historische Vereniging Vlaardingen heeft tot doel het bevorderen van:
- de belangstelling voor en de kennis van de stad Vlaardingen en haar bewoners;
- het behoud en het herstel van gebouwen en stedebouwkundige structuren en landschappen;
- het behoud en het verzamelen van die gegevens die van belang zijn voor de geschiedenis van de stad.

De contributie bedraagt *f* 32,50 per jaar, voor jongeren t/m 25 jaar *f* 25, te voldoen per acceptgirokaart. Het postgironummer van de vereniging is 750978. Leden krijgen jaarlijks het Historisch Jaarboek en 4 x per jaar het verenigingsblad Tijd-Schrift.

Het bestuur is als volgt samengesteld:

W.C. den Breems, voorzitter
C.J. Hart, secretaris
J.J. Westerdijk, penningmeester
J. van Hees
A. Ouwendijk
E. van Rongen
mevr. H.C. Verloop
W. van de Wetering

Adres secretariaat/ledenadministratie:
Prins Bernhardlaan 12
3135 JB Vlaardingen
Telefoon (010) 434 7063

Verkoop losse uitgaven:
Arnold Hoogvlietstraat 69
3134 CB Vlaardingen
Telefoon (010) 434 6864

Redactie Tijd-Schrift:

E. van Rongen, eindredacteur
F.W. Assenberg
C.M. van den Boogert
A. Maarleveld

Redactie-adres:
Paul Henri Spaakring 22
3137 DJ Vlaardingen
Telefoon (010) 474 9416

Bijdragen aan de inhoud van Tijd-Schrift zijn van harte welkom. In verband met de geautomatiseerde verwerking van de teksten ontvangt de redactie deze graag op 3,5" diskette, bij voorkeur in WordPerfect voor Apple Macintosh of WP in MS-DOS formaat.

ISSN 1380-2992 © Historische Vereniging Vlaardingen
Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

(60)

Inhoud

Redactioneel	3
Van 'Frans z'n pad' tot Fransenstraat - *L.A. Buijnsters*	5
Een archeologische ontdekkingstocht in de Fransenstraat en de Kuiperstraat - *T. de Ridder*	16
Weet u het nog? - *W.C. den Breems*	28
Excursie naar Heenvliet	29
Open Monumentendag 1996	30
Lezingenprogramma 1996/1997	31
Boekbespreking	33

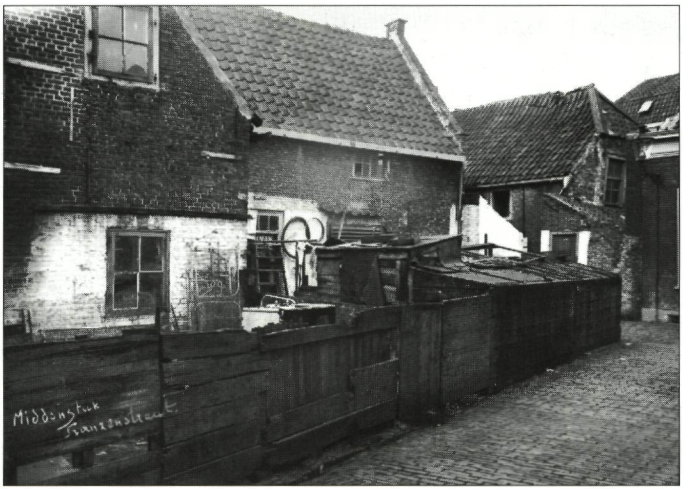

Foto omslag: Halverwege de oude Fransenstraat stond tot de jaren vijftig deze bebouwing. Dit pand werd oorspronkelijk omstreeks 1640 gebouwd door de naamgever van de straat, Frans Dircszn. Boomgaert, en door hemzelf en zijn gezin bewoond. Léon Buijnsters beschrijft in zijn bijdrage aan dit Tijd-Schrift uitgebreid het ontstaan van de Fransenstraat. (Foto: Stadsarchief Vlaardingen)

MAKELAARDIJ
DeWitte

DeWitte adviseurs
verzekerings

Bemiddeling bij:
Koop en verkoop
Huur en verhuur
Hypotheken
Taxaties
Beheer

NVM MAKELAAR

Alle verzekeringen

Schiedamseweg 26 Vlaardingen
Telefoon (010) 434 38 44
Telefax (010) 435 93 34

1e VLAARDINGSE HYPOTHEEKCENTRUM BV

SCHIEDAMSEWEG 26
POSTBUS 188
3130 AD VLAARDINGEN
TEL. 010 - 4358662

heto
schoonmaakbedrijf b.v.

J.H. van 't Wout

Industrieweg 16
3133 EE Vlaardingen

Tel.: (010) 435 51 66
Fax: (010) 435 04 76

- NIEUWBOUW
- RENOVATIE
- ONDERHOUD
- GROND- EN KABELWERK
- RIOLERING- EN STRAATWERK

WERNER
AANNEMINGSBEDRIJF bv

James Wattweg 26
Postbus 136
3130 AC Vlaardingen
Telefoon: 010 - 4358844
Fax 010 - 4602603

Redactioneel

Veel is er over geschreven, nog meer is er over gesproken en in zekere zin heeft de Historische Vereniging er haar oprichting aan te danken: de sloopwoede in het centrum van Vlaardingen in de vijftiger en zestiger jaren. Was alle opwinding daarover echter terecht? Ongetwijfeld is er veel verdwenen dat cultuur-historische waarde had en dat de moeite waard zou zijn geweest om behouden te blijven. Aan de andere kant was er natuurlijk ook veel verkrotting en zouden vele huisjes naar hedendaagse maatstaven absoluut niet voor bewoning geschikt zijn. Wat volgens mij best wel het restaureren waard zou zijn geweest is de oude Fransenstraat. In het eerste artikel van dit Tijd-Schrift worden de opkomst en ondergang van deze straat beschreven. De bijzonder interessante ontstaansgeschiedenis van wat oorspronkelijk 'Frans z'n pad' heette wordt boeiend beschreven door Léon Buijnsters. Als je de foto's bij het artikel bekijkt, die allemaal genomen zijn toen het verval al hevig toegeslagen had, lijkt het inderdaad allemaal oude rommel. Als je daar echter doorheen kijkt en je er een voorstelling van probeert te maken hoe het in de 'glorietijd' moet zijn geweest, was het toch eigenlijk wel een bijzonder sfeervol straatje! Het tweede artikel, een samenvatting door Tim de Ridder van een uitgebreid en bijzonder interessant verslag over recente opgravingen in de Kuiperstraat en de Fransenstraat, sluit goed aan bij het eerste verhaal. Een groot deel van de vondsten dateert uit de tijd dat de Fransenstraat is ontstaan en geeft wat meer inzicht in het leven in die tijd. Verder in dit Tijd-Schrift weer een foto-vraag van Wout den Breems en nieuws over de najaarsexcursie, Open Monumentendag en het nieuwe lezingenprogramma, afgesloten met een boekbespreking.

Ten slotte nog iets over de vernieuwde uitvoering van ons verenigingsmagazine. Deze heeft alles te maken met de overgang naar een andere drukker. Drukkerij Stout, die al enige jaren het Historisch Jaarboek drukt, zorgt vanaf nu ook voor het drukken van Tijd-Schrift. De creatieve geest die ook de nieuwe lay-out van het Jaarboek bedacht, Klaas Bloem, stelde voor om ook Tijd-Schrift wat te moderniseren. Het bijzonder fraaie resultaat ziet u hier voor u.

Eric van Rongen, eindredacteur

Boekhuis den Draak

Veerplein 33-35 - **Vlaardingen** - (010) 4358822

Voor **studieboeken**: (010) 4600066

nieuw

- School aan een rivier 35 jaar CSG Beneden-Maas **f. 25,00**
- 125 jaar Van Kampenschool (met veel klassefoto's) **f. 11,50**

binnenkort

- Vlaardingse geslachten vanaf 1500 - 1750
  15 familie-stambomen, 350 pag. **f. 49,95**

H. van Toor JZN Distilleerderij BV

is één van de laatst overgebleven ambachtelijke distilleerderijen. Onze meest bekende specialiteiten zijn Schelvispekel, Kandeel, Kaneellikeur, Advocaat, Boerenjongens en Boerenmeisjes.

In Vlaardingen en Schiedam zijn deze produkten o.a. te koop bij de volgende slijterijen:

'De Wijnoogst', Loper 22, Vlaardingen
'De Bourgondiër', Billitonlaan 96, Vlaardingen
'Groenoord', Laan van Bol'Es, Schiedam

tapijt - gordijnen -
vinyl - zonwering

Hofman
Stoffering

Markt 3, Vlaardingen
telefoon 010 - 4351073

Bergoss
Desso
Parade
Silvester
Bonaparte
Holland Haag

INTERIEUR
WAARBORG

GOEDE KEUS, BETER GELEGD!

Van 'Frans z'n pad' tot Fransenstraat

Léon A. Buijnsters

De Fransenstraat, zoals wij die thans kennen, is niet de Fransenstraat die in het begin van de 17e eeuw werd aangelegd. Tot de vijftiger jaren van deze eeuw was deze straat enige meters zuidelijker gelegen. Menig Vlaardinger zal zich het beeld van die straat nog voor de geest kunnen halen. Oude vervallen panden, veelal gesierd met een bord 'onbewoonbaar verklaarde woning', gaven tegen de vijftiger jaren menig passant de zekerheid dat het einde van die bouwvallen nabij was. De gemeente had op papier al de nodige plannen ontworpen om tot een nieuwe Fransenstraat te komen, die qua aanleg en bebouwing aan de eisen van deze tijd voldoet. Het plan omvatte niet alleen de aanleg van een bredere Fransenstraat, doch voorzag ook in de aanleg van het 'winkelhart' op het Liesveld en omgeving.

De geschiedenis van de 'oude' Fransenstraat, in de volksmond 'Fransenpad' genaamd, is in het archief van de gemeente Vlaardingen bewaard gebleven in de vorm van vele transportakten onroerend goed, akten van hypotheek, plattegronden, besluiten van de burgemeesters en vroedschappen, etc. etc. Tezamen vertellen zij de geschiedenis van 'Frans z'n pad' tot Fransenstraat.

Voor het volgen van deze geschiedenis neem ik u mee naar het Vlaardingen van het einde van de 16e en het begin van de 17e eeuw. Vlaardingen, zich stad noemende, had toen naar onze begrippen meer weg van een uit de kluiten gewassen boerengehucht. De 'stedelijke' bebouwing omvatte niet veel meer dan wat de tekenaar Jacob van Deventer omstreeks 1560 op een militaire stafkaart invulde (zie foto). Het oude stadhuis (het huidige werd op dezelfde plaats tussen 1648 en 1650 gebouwd) stond in de onmiddellijke nabijheid van boerderijen. De geur van mest, het

Een 'onbewoonbaar verklaarde woning' aan de oude Fransenstraat.
Het omgekeerde hoefijzer naast de deur geeft het aan en het gezicht van de grijsaard spreekt boekdelen: het geluk is hem ontvallen.
(Foto: Stadsarchief Vlaardingen)

geloei van koeien en het kakelen van kippen was voor de notabelen in het stadhuis een verschijnsel van alle dag. De Vlaardingers hadden qua behuizing nog veel te lijden van de gevolgen van de grote stadsbrand in 1574. Nagenoeg de gehele bebouwing van Vlaardingen ging op 2 juni van dat jaar in vlammen op toen de Geuzen de tactiek van de verschroeide aarde toepasten. Tot het jaar 1600 blijken nog vele huizen in de stad niet herbouwd te zijn. Toch zijn de Vlaardingers niet bij de pakken neer gaan zitten. Omstreeks 1590 werd vanwege het stadsbestuur begonnen met de wederopbouw van de gehavende stad. Zo deed bijvoorbeeld timmerman Meerten Crijnszn. de Voys goede zaken met het opkopen van diverse percelen grond, waarop de verbrande resten van oude bebouwingen achtergebleven waren. Na het slopen van deze resten bouwde hij nieuwe huizen, waarvoor er gegadigden genoeg waren. Tijdens de wederopbouw van de stad heeft timmerman De Voys zeer zeker te maken gehad met een persoon die op 26 december 1580 de poorterseed te Vlaardingen aflegde. Op die dag beloofde ene Frans Dircszn. ten overstaan van de schout, Cornelis Dircszn. Speck en de burgemeesters, Frans Corneliszn. en Jan Maertenszn. (Versijde), dat hij "op syn manne waerheyt de stede gehou ende getrouw te wesen, gelijck andere burgers". Deze man, die mogelijk te Vlaardingen was geboren en in documenten van later data onder de familienaam Boomgaert, Boogaert en Bogert opduikt, heeft bij de wederopbouw van Vlaardingen een grote rol gespeeld [1]. Na het afleggen van de poorterseed

verkreeg Frans Dircszn. Boomgaert onder andere het recht om zijn beroep als metselaar uit te oefenen en aan dergelijke handwerkslieden was in die tijd volop behoefte. Aanvankelijk zal hij zich bezig hebben gehouden met het herstel of de herbouw van diverse panden in de stad. Het huis 'De Zeeman', hoek Hoogstraat OZ - Vrouwensteeg NZ, kwam op deze wijze tot stand. In 1594 kocht Frans van de stad Vlaardingen een erf met steen en loods op de hoek Peperstraat NZ - Hoogstraat WZ en bouwde, na de sloop van de bouwvallen, daarop zijn huis. Dit pand bleef zijn eigendom tot in het jaar 1641. Hij vestigde zich daar met zijn vrouw Grijetgen Lenertsdr., die hem vier kinderen schonk (Dirck Franszn., Lenert Franszn., Isbrant Franszn. en Cornelis Franszn.) De jongste zoon, Cornelis, was kennelijk gehandicapt, gezien de vermelding in een akte "dat in respecte van syecte der mede de voorsz. Cornelis Franszn. van den Heere besocht is, waer door hij niet soo machtich is om sijn broot te winnen en sich selven te behelpen als sijn andere broeders" [2]. De oudste zoon Dirck volgde later het voetspoor van zijn vader en werd eveneens metselaar. Frans Boomgaert had inmiddels de titel van meester-metselaar behaald en kreeg daardoor de mogelijkheid zijn verworven kennis toe te passen in een ambitieus stadsuitbreidingsprojekt. Door de toename van de bevolking waren de burgemeesters en vroedschap ertoe over gegaan om de in 1551 ingedijkte Vettenoordsepolder gedeeltelijk voor bebouwing vrij te geven. In 1594 kocht Frans van de gemeente een strook grond tussen de huidige Lijnstraat en Landstraat en bouwde daarop een viertal woonhuizen. (Deze bebouwing aan de Daijer ZZ is inmiddels verdwenen.) De opzet van het bouwplan en de vormgeving van de huizen was voor die tijd uniek te noemen. Traditioneel verschilde nagenoeg ieder huis in Vlaardingen van uiterlijk. Frans Boomgaert koos bewust voor een rij aaneengesloten woonhuizen met een gelijkvormig geveltype. Dit bouwconcept bleef hij tijdens zijn verdere leven toepassen. De woningen in de Pepersteeg ZZ (vanaf 1596) en een achttal woningen aan de Waalstraat ZZ (vanaf 1598, op het voormalig terrein van het Tertiarissenklooster) zijn daar o.a. voorbeelden van. Ook op het politiek en bestuurlijk vlak genoot Frans Boomgaert bekendheid. Na voor het leven als lid van de vroed-

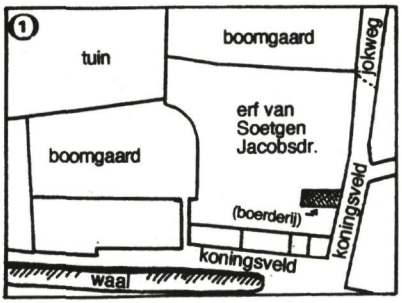

situatie 1600

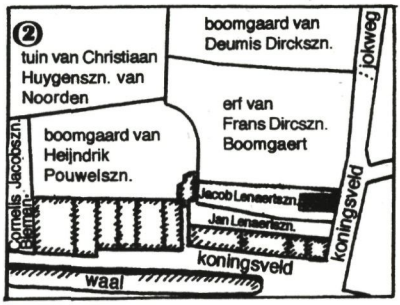

situatie 1604

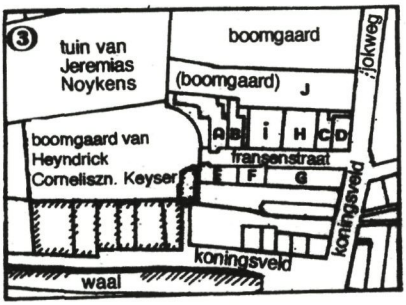

situatie 1660

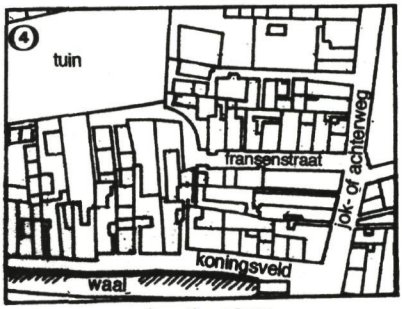

situatie 1847

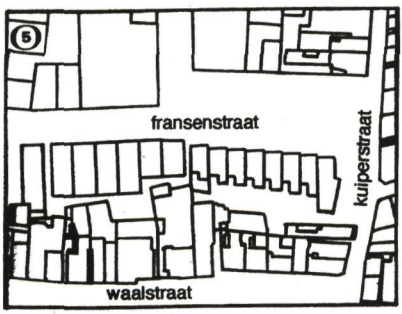

situatie 1960

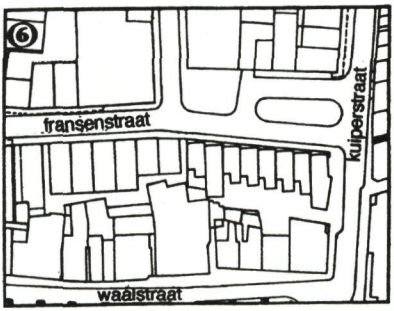

situatie 1984

Kadastrale situatietekeningen van de Fransenstraat en omgeving.

schap ('Raad in de vroedschap', te vergelijken met gemeenteraadslid) te zijn gekozen, werd hij in 1621 aangewezen voor het ambt van burgemeester en in 1622 als schepen, een functie te vergelijken met die van wethouder. In 1595 was hij Heilige Geest- of Gasthuisvader in het weeshuis te Vlaardingen. In 1610 overleed zijn vrouw, Grijetgen Lenertsdr. In hetzelfde jaar vond hij in Maertgen (Maritgen) Cornelisdr., een weduwe uit het dorp Kethel, een geschikte huwelijkspartner. Uit dit huwelijk kwamen geen kinderen voort. Tussen het jaar 1603 tot aan zijn dood in 1647 verrichtte hij echter nog een bouwprojekt, waardoor zijn naam tot op heden nog voortleeft: de Fransenstraat.

De geschiedenis van de Fransenstraat begon op 1 juni 1603. Op die dag verschenen Frans Dircszn. Boomgaert en Jan Meeszn., bootsgezel van beroep, voor de schepenen van de stad Vlaardingen om de koop van een stuk grond vast te leggen. Jan Meeszn. was sedert 3 februari 1602 eigenaar van een groot stuk grond gelegen ten westen van het Conincxvelt (thans Kuiperstraat) tegenover de Peperstraat. Dit terrein maakte eerder deel uit van een boerenbedrijf, dat op laatstgenoemde datum door Soetgen Jacobsdr., laatst weduwe van Lenert Janszn., bij leven verdeeld werd in drie stukken (zie kaartje 1). Haar drie zoons, waaronder Jan Meeszn., verkregen ieder tegen een uitkoopsom een deel van de grond. Frans Boomgaert had in navolging van vele Vlaardingers in die tijd de behoefte om een stuk grond aan te kopen teneinde dit geschikt te maken als volkstuin. Vooral de bewoners van de Hoogstraat maakten daar gebruik van. Het beoogde erf kwam na het passeren van de koopakte voor de prijs van 23 ponden groot Vlaams in handen van Frans Boomgaert (zie kaartje 2). Frans richtte het perceel grond in als moestuin en plantte diverse fruitbomen, waardoor er enige jaren sprake is van een boomgaard. Om deze boomgaard te bereiken en de oogst te vervoeren ontstond schuin tegenover de Peperstraat in westelijke richting een pad in de boomgaard. Dit pad werd in het Brandschouwboek (1610-1640) omschreven als "Bogaertstraatje". Tussen 1635 en 1641 besloot Frans zijn moestuin/boomgaard te gebruiken om er een straat met woonhuizen te bouwen. In die jaren bouwde hij aan het eind van het

Bogaertstraatje NZ een woning, waar hij zich omstreeks 1640 met zijn gezin vestigde (zie kaartje 3: perceel A). Zijn huis aan de Hoogstraat/hoek Peperstraat werd in 1641 verkocht. Kort na de bouw van zijn nieuwe onderkomen vervolgde hij met de bouw van drie huizen aan de zuidzijde van zijn straat. Het hoekhuis, Bogaertstraat ZZ/Koningsveld WZ (zie kaartje 3: perceel G) legateerde hij op 16 februari 1642 bij testament aan zijn nicht, Grietge Lenaertsdr. Boomgaert, die getrouwd was met Michiel Michielszn. van Harrewegen, marskramer van beroep. Voordat Frans Boomgaert in 1647 kwam te overlijden waren er aan de noordzijde van de straat nog een drietal huizen gebouwd. Eén ten oosten van het ouderlijk huis en twee aaneengesloten woningen op de hoek Bogaertstraat NZ/Koningsveld WZ (zie kaartje 3: percelen B, C en D). Tussen het eerstgenoemde huis en de twee huizen op de hoek lag tot dan een uitloper van de ten noorden gelegen fruitboomgaard.

Toen Frans Boomgaert in 1647 kwam te overlijden verkregen zijn weduwe en kinderen de nagelaten bezittingen. Ter nagedachtenis werd het 'Bogaertstraatje' officieel omgedoopt tot 'Fransstraat' of 'Frans z'n pad', welke naamgeving later verbasterde tot Fransenstraat. Op 23 november besloten de erfgenamen een viertal woningen in de Frans(en)straat te verkopen. Dit betrof de percelen C, D, E en F (zie kaartje 3). De woningen A en B bleven in handen van de weduwe Maertge Cornelisdr. en de hoekwoning G was of werd betrokken door haar nicht Grietje Lenaertsdr. Boomgaert, aan wie het volgens bovengenoemd legaat van 16 februari 1642 was gelegateerd. Naast de familie Boomgaert werden de navolgende personen de eerste bewoners van de Frans(en)straat: pand C: Ariaantje Jacobsdr. (stijfster van beroep), weduwe van Jacob Janzn. Voshol; pand D: (P)leuntge Jansdr., weduwe van Arent Dircszn.; pand E: Gerrit Jacobszn. Schout (metselaar van beroep) en pand F: Jan Reynierszn. van Ravesteyn. Op 2 januari 1649 kwam er nieuwe bewoner bij door de verkoop van pand B aan Gijs Teuniszn. (zeeman van beroep). Tot het jaar 1651 veranderde er in de Frans(en)straat qua bebouwing niets. Op 20 november van dat jaar vond er echter een opmerkelijke verkoop plaats van een stuk grond, gelegen aan de

De oude Fransenstraat, gezien vanaf de Kuiperstraat in westelijke richting. Het derde en vierde huis aan de rechterzijde (op de foto niet zichtbaar achter het openstaande zonnerak) was in de 17e eeuw de Menistenkerk.
(Foto: Stadsarchief Vlaardingen)

noordzijde van de straat (zie kaartje 3: perceel H). Op die dag verschenen voor de schepenen van Vlaardingen Maertge Cornelisdr., weduwe van Frans Boomgaert, Anthonis Maertenszn. Karel, Adriaen Pieterszn. Groenrijs, Pouwels Gerritszn., stierman (= stuurman), Rocus Ockerszn. van Corpershouck, Jan Arentszn. Vermeer en Pietertge Sijbrantsdr., weduwe van wijlen Adriaen Pieterszn. 'd Overschie, in leven burgemeester van Vlaardingen. De weduwe van Boomgaert kwam met de betrokkenen overeen om een deel van de oude boomgaard te verkopen voor de prijs van 225 Carolus gulden. In de transportakte werd tevens de reden van de koop vastgelegd, namelijk de comparanten "bekende metten anderen onderlinge gecocht ende betaelt te hebben het voors(egde) erft mitsgaders daer op doen timmeren seker huijs geapproprieert tot een vermaenhuijs van de mennonist gesinde". Het betrof hier dus de stichting van een Doopsgezinde kerk! Dit was een opmerkelijke gebeurtenis in de Vlaardingse samenleving en het bewijs dat de vrijheid van godsdienst hier vroegtijdig zijn intrede deed. De mennonisten, ook wel wederdopers genaamd, waren volgelingen van de doopsgezinde leidsman Menno Simonszn. (Witmarsum, 1496 - Wusterfelde, 31 januari 1561). Menno was in 1531 als pastoor in zijn geboorteplaats door zelfstandige bijbelstudie tot evangelische inzichten gekomen. Afkerig van de oproerige wederdopers sloot hij zich aan bij de vreedzame doperse 'Bondgenoten' en legde in 1536 zijn priesterambt neer. Hij predikte een eenvoudige geloofsleer, waarin de nadruk valt op de persoonlijke vroomheid, bekering en afwijzing van de kinderdoop. Hij zag de gemeente als een broederschap waarin de wedergeborenen door belijdenis en doop worden opgenomen. Voorts leerde hij zijn volgelingen de overheid te gehoorzamen, maar geen overheidsambt te bekleden, geen eed af te leggen en geen krijgsdienst te verrichten. De mennonisten werden tijdens het bewind van keizer Karel V en diens opvolger Philips II streng vervolgd. Velen van hen vonden de dood op de brandstapel. Ook in Vlaardingen vond vervolging plaats. Op 11 september 1571 werd door Jacob Willemszn. Brasser, secretaris van Vlaardingen, op last van de beruchte 'Raad van Beroerte' (de 'Bloedraad') een plakkaat voorgelezen vanaf de trap van het raadhuis te Vlaardingen.

Daarin werd aan de inwoners van de stad gevraagd uit te zien naar Tonis Toniszn., wever van beroep. Deze stadgenoot werd er van beschuldigd, dat hij als 'menister wederdoper' gepredikt had in de Nieuwestraet te Klundert en dien ten gevolge gedagvaard werd om een en ander "uit te leggen". De betrokken Tonis Toniszn. had kennelijk de bui al aan zien komen en was voor de proclamatie reeds vertrokken. De Raad van Beroerte had hier-

De oude Fransenstraat, gezien vanaf het Veerplein in oostelijke richting. De bebouwing aan weerszijden van dit gedeelte van de straat kwam na 1847 tot stand. Achteraan in de knik kijken we tegen een deel van het huis dat Frans Bogaert voor zichzelf en zijn gezin bouwde. (Foto: Stadsarchief Vlaardingen)

mee in de akte al rekening mee gehouden: "woonende, oft gewoont hebbende tot Vlaerdinghen". Door de successen van de Geuzen en de Staatse troepen in de Tachtigjarige Oorlog nam de macht van koning Philips II zodanig af dat de reformatie een feit werd. In Vlaardingen verliep deze zeer geleidelijk. Men had als nuchter zeevolk wel andere zorgen aan het hoofd. Terug in het jaar 1651 is de nuchterheid van de Vlaardingse bevolking duidelijk op te merken. Elders werden de volgelingen van Menno Simonszn. vaak nog gewantrouwd. De kerken van de mennonisten -vermaanhuizen genaamd- werden in de regel niet direct aan de straatzijden gebouwd. Veelal had de ligging en de bouw meer weg van een schuilkerk. In veel steden gaf een steeg toegang tot het vermaanhuis. In Vlaardingen was dit niet nodig. Het vermaanhuis aan de Frans(en)straat werd, zoals de akte vermeldt, "eewichlijck ende erftelijck" voorbestemd om te blijven bestaan. Dit eeuwige bleek echter niet van lange duur. Op 16 juli 1681 verschenen Jan de Vijgh en Joris Hendricxszn. de Graeff als gemachtigden van de mennonistengemeente te Delfshaven voor de schepenen van Vlaardingen. Zij verkochten aan Jan de Wit en Jan Pieterszn. Klinkenbergh ieder de helft van "een secker huijs ende erve, sijnde gebruijckt geweest tot een vermaenhuijs van de mennoniste gemeente". De verkoopprijs bedroeg 150 (Carolus) gulden contant. De benaming voor het pand "vanouds de Meniste Kerk" blijkt in diverse daarop volgende verkoopakten tot in de 19e eeuw gehandhaafd te blijven. Tussen 1810 en 1847 werd het oude vermaanhuis gesplitst in twee woonhuizen. De laatste bouwaktiviteit in de 'oude' Fransenstraat vond in 1658 plaats. Maertge Cornelisdr., de weduwe van Frans Boomgaert, was inmiddels overleden en haar erfgenamen besloten het laatste stukje onbebouwde grond te verkopen aan metselaar Willem Corneliszn. Buys. Deze verkoop vond plaats op 11 maart 1658 en reeds op 1 mei 1658 werd een woning opgeleverd en verkocht aan Cornelis Janszn. Straelhoudt, zeeman van beroep (zie kaartje 3: perceel I). Dit pand werd na 1 maart 1758 gesplitst in twee woningen (zie kaartje 4: panden I1 en I2). De woning van Maertge Cornelisdr. en de fruitboomgaard (pand A en gebied aangeduid met de letter J op kaartje 3) veranderden op 5 juni 1657 van eigenaar. De nieuwe bezitter van de boomgaard en het

Foto pagina 15: De nieuw aangelegde Fransenstraat, waarvan alleen nog het oostelijke woon-/winkelblok is voltooid. Op de voorgrond is net de Kuiperstraat zichtbaar. Op de achtergrond ligt nog het Van Leijdenshofje aan het Veerplein. (Foto: Stadsarchief Vlaardingen)

'Boomgaerthuis' werd de zeeman Pieter Corneliszn. de Willige. Tussen 28 april 1696 en 13 mei 1700 werd de aloude boomgaard gekapt en verscheen ter plaatse een touwslagerij. In het midden van de 18e eeuw maakte deze touwbaan plaats voor de 'nieuwbouw', zoals weergegeven op kaartje 4.

Vanouds was de Fransenstraat een doodlopende straat. Alleen aan de zuidzijde was een smalle doorgang/steeg (genaamd 't Hol), die toegang gaf tot de Waal(straat) en het Koningsveld. Na 1847 werd de Fransenstraat in westelijke richting doorgetrokken tot aan de Biersloot. De bekende knik in de oude Fransenstraat ontstond door de verkaveling van een oude boomgaard ten westen van de doodlopende straat (zie kaartje 3: de boomgaard van Heyndrick Corneliszn. Keyser). Door deze verkaveling, die plaats vond op 26 maart 1770, werden de achtererven van de woningen aan de Waalstraat NZ verlengd in noordelijke richting. De verlengde Fransenstraat werd in de tweede helft van de 19e eeuw aan weerszijden bebouwd. Ook deze panden verdwenen in de vijftiger jaren van deze eeuw door stadssanering. Alleen enige oude foto's laten ons de tijd van weleer herleven. Maar aan alles komt een eind, ook aan de huidige in 1954 aangelegde 'nieuwe' Fransenstraat. Wanneer, is echter nog in de tijd besloten.

Met dank aan I. Vellekoop te Vlaardingen voor het ter beschikking stellen van archiefbescheiden m.b.t. de in dit artikel vermelde Tonis Toniszn. de wever.

Dit artikel is eerder gepubliceerd in het Korpsblad Gemeentepolitie Vlaardingen, 18e jaargang (1986), nummers 2 en 3 (februari en maart).

Noten

1 In het poortersboek van Vlaardingen staat bij de inschrijving van Frans Dircszn. als poorter niet de vermelding dat hij van elders naar Vlaardingen gekomen is. De mogelijkheid is derhalve aanwezig dat hij een z.g. ingeboren poorter is, d.w.z. geboren Vlaardinger.

2 Vermelding in een testament van Frans Dircszn. Boomgaert. Oud rechterlijk archief Vlaardingen, deel 144, folio 22 en 23.

Een archeologische ontdekkingstocht in de Fransenstraat en de Kuiperstraat

Tim de Ridder

In de maanden mei tot en met september 1995 is de riolering in een oud stadsdeel van Vlaardingen vernieuwd. De rioleringswerkzaamheden in de Fransen- en de Kuiperstraat boden de archeologen van de Gemeente Vlaardingen ongekende mogelijkheden. De archeologische begeleiding was als een ware ontdekkingstocht door de Vlaardingse bodem. Talloze afgedankte gebruiksartikelen van weleer werden gevonden: van gebroken serviesgoed tot afgedragen schoeisel. Tevens ontdekten de archeologen muurwerk, sloten, kademuren, waterputten en oude rioleringsstelsels.

Sloten als riolering en vuilnisbak

De rioleringswerkzaamheden vingen aan op de hoek van het Veerplein en de Fransenstraat. Het was voor de archeologen meteen al raak. Op genoemde hoek troffen zij de aanzet aan van de Biersloot. De Biersloot is waarschijnlijk rond 1388 gegraven ten behoeve van een betere afwatering. Tevens vonden vele vaartuigen hun weg van en naar Vlaardingen over deze sloot. De naam herinnert nog aan een brouwerij die in de zestiende eeuw aan één van de zijsloten gelegen was. Door de verbeteringen in de infrastructuur en uiteindelijk de aanleg van de riolering verloor de Biersloot haar nut, hetgeen leidde tot de demping in 1892.

Vroeger hadden sloten diverse functies. Ze dienden ter afwatering, als waterweg en er kon in geval van brand water uit geput worden. Omwonenden gebruikten sloten vaak ook als riolering en vuilnisbak, hetgeen de nodige stank met zich mee kon brengen. Archeologen onderzoeken dan ook maar wat graag de vulling van dergelijke 'vieze' sloten, want dikwijls levert het talloze afgedankte gebruiksartikelen op die de nodige informatie leveren over het leven van vroeger. In de Bierslootvulling troffen de archeologen dan ook allerhande afval aan uit vroeger tijden:

koeieschedels, gebroken vaatwerk, afgedragen schoeisel en andere gebruiksvoorwerpen uit de 17e en 18e eeuw.

Het begin van de Fransenstraat had nog veel meer in petto. In de rioleringssleuf werd namelijk een zijsloot van de Biersloot aangesneden. Deze zijsloot, die in het hart van de huidige Fransenstraat liep, is op vroeg 18e-eeuwse kaarten aangegeven (Cruquius, 1712). Ook de vulling van deze zijsloot bleek rijkelijk te zijn voorzien van 17e-eeuws materiaal. Bijzonder is de vondst van een houten handboor uit die periode. De beschoeiing van deze sloot, bestaande uit zware staande palen en brede planken, was nog geheel intact. Bij deze beschoeiing werd ook een houten koker aangetroffen haaks op de sloot. Waarschijnlijk behoorde deze tot een afwateringsgoot van één van de buitenhuizen die ten noorden van de sloot was gelegen.

De Joksloot

Ook de rioleringswerkzaamheden in de Kuiperstraat brachten ons de nodige verrassingen. Aan de westzijde van de Kuiperstraat lag in vroeger tijden de Joksloot. Deze sloot heeft net als de Kuiperstraat een oude oorsprong.

De Kuiperstraat behoort tot één van de oudste wegen in Vlaardingen. Reeds op de oudste kaart van Vlaardingen (Jacob van Deventer, ca. 1560) wordt deze weg afgebeeld. Aanvankelijk werd deze Jokweg genoemd. Jokwegen zijn wegen die langs de voet van de dijk lopen en volgens overlevering zo breed zouden zijn als een juk (ossenspan). Later, in de 18e eeuw, veranderde de naam in Achterstraat. Dit kwam doordat de straat 'achter' de hoofdstraat, dit was de Hoogstraat, gelegen was. De vele kuipers die in de 19e eeuw hun beroep uitoefenden in de straat, stonden aan de oorsprong van de huidige naam.

Parallel aan de westzijde van de Kuiperstraat liep vroeger de Joksloot. Deze lag langs de voet van de dijk en volgde zo het talud van de terp waarop Vlaardingen was ontstaan. De sloot wordt net als de Kuiperstraat op de oudste kaart (ca. 1560) van Vlaardingen afgebeeld. Het zuidelijke verloop van de Joksloot wordt nog wel getoond op de kaart van Cruquius (1712), maar niet meer op die van Gaillard (ca. 1745). Uit archiefonderzoek is

gebleken dat de Joksloot voor een groot deel rond 1733 moet zijn gedempt. Deze dempingsdatum wordt bevestigd door de vele vondsten uit de slootvulling: de jongste blijken vroeg-achttiende eeuws te zijn. Onder deze vondsten bevonden zich veel fraaie voorwerpen, waaronder een theeservies van rond 1700. Daarnaast werden vele grote fragmenten van kannen, schotels en andersoortig aardewerk geborgen.

Opvallend is dat 16e-eeuwse vondsten ontbreken in de vulling van de Joksloot. De archeologen denken daarom dat de sloot regelmatig zal zijn geschoond, waarschijnlijk om een goede doorvoer van het waterverkeer te waarborgen en vanwege de stankoverlast. Voor de introductie van de riolering beschouwden omwonenden sloten namelijk vaak als riolering en als vuilnisbak. Uit de oude keuren (stedelijke wetten) kan men opmaken dat dit voor de Joksloot ook opgaat. Zo blijkt dat de omwonenden in 1617 de Joksloot zodanig hebben vervuild dat deze geheel verland was. Met name leerbewerkers bleken reden tot klagen te hebben. Zij gebruikten namelijk het water van de Joksloot om huiden in te weken. Door de vervuiling waren zij echter gedwongen naar elders uit te wijken. De verwerking van huiden bracht ook een bijzonder bijprodukt met zich mee, namelijk koeieschedels. Na het verwerken van de huid, gooide men het afval, in dit

Gedeelte van de kaart van Cruquius (1712). Aan de noordkant langs de Jokweg ligt de Joksloot met daar overheen diverse toegangen tot de tuinen en tot de latere Hofjesstraat en de Liesveldselaan, die tussen de tuinen in ligt. De weergave van de bebouwing aan de Fransenstraat strookt niet geheel met de volgorde van bouwen zoals beschreven in het artikel van Léon Buijnsters. (Kaart: Stadsarchief Vlaardingen)

geval koeiekoppen, in de sloot. De archeologen hebben dan ook talloze koeieschedels teruggevonden. Sommige schedels vertonen eigenaardige ronde gaatjes van soms meer dan een halve cm in doorsnede. Deze gaatjes zijn afkomstig van de kaasvlieg. Deze parasiet legt eitjes in de huid van de koe, in dit geval de huid van de kop. De maden die uit de eitjes komen, vreten zich een weg dwars door de schedel, waardoor de fraaie ronde gaatjes ontstaan. Voor de koe is het allemaal minder fraai, want de made doet zich te goed aan de hersenen ('hoofdkaas') van de koe. Het zal weinig verbazing wekken dat de koe na een lijdensweg hieraan sterft.

Maar genoeg over de koeien en hun problemen, we waren gebleven bij de vervuiling van de Joksloot. Het gebruik als stortplaats bracht niet alleen stankoverlast en ellende met zich mee, maar ook een groot gevaar. In de requesten kan men lezen dat als er een brand uitbrak "... twelk Godt verhoede ..." er geen bluswater voorhanden zou zijn, zeker in de winter als het oppervlaktewater bevroren zou zijn.

Het stadsbestuur greep daarom daadkrachtig in. Voortaan moest de sloot in een dusdanige staat verkeren, dat "... een geladen turffschip ende andere schuijten daer inne mogen vlooten ..." (keur van 1617). De sloot moest daarom vijf voet breed (1.57 m) en vijf tot zes voet diep (1.57 tot 1.89 m) uitgebaggerd worden. De Joksloot bleef echter een bron van ellende. Na vele maatregelen te hebben getroffen, besloot men in 1733 om het zuidelijke verloop van de sloot te dempen. Het afval dat er in de tientallen jaren daarvoor was ingeworpen bleef daardoor goed bewaard. De afgedankte gebruiksvoorwerpen leren ons veel over het leven van weleer.

Uit het archeologisch onderzoek blijkt dat de Joksloot aanvankelijk een houten kade had en later, in de eerste helft van de zeventiende eeuw in ieder geval aan de oostzijde, een stenen kademuur moet hebben gekregen. Voor de westzijde kon dit niet worden gecontroleerd, daar die zijde verschoond bleef van het graafgeweld. Nadat de sloot gedempt was, ging de stenen kademuur een tweede leven leiden, namelijk als fundering. Bij de bouw van huizen over de gedempte Joksloot nam men de stevi-

ge kademuur veelal als basis op in de fundering. Verwarrend was de ontdekking van een aantal muren die verdacht veel leken op bruggen. Deze bleken echter bij nadere beschouwing tot de zijmuren te behoren van 18e-eeuwse huizen. De verwarring omtrent hun betekenis kwam door de eigenaardige constructie, namelijk een boogvorm. Waarschijnlijk durfde men de huizen niet op de voormalige sloot te funderen, en heeft men gezocht naar een andere oplossing. Een boogconstructie is bouwtechnisch gezien heel sterk, zolang de rustpunten maar stevig staan. Deze rusten bij de bebouwing over de gedempte Joksloot dan ook op de voormalige oostelijke kademuur.

Oude riolering

Direct ten oosten van de Joksloot werden vele goten aangetroffen: vier houten goten, één deels van hout en baksteen, en één geheel van baksteen. De ouderdom van deze goten valt uiterst moeilijk te bepalen. We kunnen niet zeggen of deze goten in gebruik waren toen de Joksloot nog open lag en of ze zodoende afvalwater loosden in deze sloot, of dat de goten deel uitmaakten van een rioleringsstelsel uit de 18e of 19e eeuw.

Vermoedelijk is de stenen goot het oudst. Bij één goot kon worden vastgesteld dat deze was vervaardigd van oud' eiken scheepshout. Dit is niet zo vreemd als men bedenkt dat schepen niet zo heel lang mee gingen en er dus

De fundering met boogconstructie is waarschijnlijk over de Joksloot gebouwd nadat deze in 1733 gedempt was. De boogconstructie voorkwam dat de muren zouden gaan verzakken in de slappe vulling van de Joksloot. (Foto: Jan van der Heul)

regelmatig sloophout van schepen beschikbaar was. Inventief als de Vlaardingse bevolking was, maakten ze er ondermeer goten van.

Aan een huis dat kort na 1733 over de gedempte Joksloot was gebouwd, bevond zich een vierkant uitbouwsel met een houten bodem, waarschijnlijk betreft het hier de resten van een privaat (toilet).

Een andere bijzondere goot betrof een stenen afvoergoot voor regenwater die in het muurwerk van een huis was opgenomen. Aan de slijtage van de stenen te zien, heeft deze goot zijn werk goed gedaan.

Vlaardingen handelsstad

Veel afgedankte voorwerpen die uit de slootvullingen gered konden worden, blijken elders te zijn vervaardigd. We zullen niet alles bij naam noemen, maar volstaan met een kleine opsomming: pijpekoppen uit Gouda (18e eeuw), bakpannen uit Bergen op Zoom (19e eeuw), steengoed kannen uit Duitsland (13e tot 19e eeuw), tinglazuur borden uit Delft (17e en 18e eeuw), tinglazuur vaatwerk uit Italië (16e en 17e eeuw), rode met slibversierde borden uit het Rijnland (18e eeuw) en industrieel vervaardigd vaatwerk uit Engeland (1775-1825). In het midden van de 18e eeuw had men in Engeland een belangrijke ontdekking gedaan: het op industriële wijze vervaardigen van vaatwerk met opdruk. Deze keramische voorwerpen kwamen op seriematige wijze tot stand en waren zodoende identiek. Engeland veroverde met deze produkten een grote markt in Europa. In de vulling van de Joksloot vonden de archeologen te midden van afval uit 1775-1825 industrieel vaatwerk, waaronder enkele met Engelse merken.

In Nederland krijgt Engeland op het gebied van vaatwerk geduchte concurrentie van de firma Regout. Petrus Regout vestigde zijn bedrijf in 1836 in Maastricht. In de loop van de 19e eeuw verdrong het hoogwaardige aardewerk uit de Regoutfabrieken het Engelse vaatwerk. De waterput vol vaatwerk (zie verderop) van rond 1900 die in de Fransenstraat werd aangetroffen, bevatte dan ook voornamelijk produkten uit de fabrieken van Maastricht. Geen enkel stuk blijkt dan meer afkomstig te zijn uit Engeland.

Dankzij de vele ontdekkingsreizen vanaf de 16e eeuw maakten de Europeanen kennis met vele onbekende gewoontes. Eén daarvan was het pijproken, een vinding van de Indianen. Het roken wordt in de tweede helft van de 16e eeuw in Nederland geïntroduceerd. Rond 1630 is het zo populair dat de rookgewoonte via de zeevarende lieden tot alle sociale lagen van de bevolking is doorgedrongen. Dit is dan ook duidelijk merkbaar in de bodem: in elke kuil, slootvulling en ophogingslaag van na 1630, komen wel pijpestelen en pijpekopjes voor.

In de loop van de 17e eeuw raken de Vlaardingers ook bekend met het fenomeen thee. Deze drank en aanvankelijk ook het porseleinen servies, werden vanuit het Verre Oosten geïmporteerd. In de vulling van de Joksloot zijn theekopjes gevonden uit het begin van de 18e eeuw. Bijzonder is de vondst van een theelepel, vervaardigd van een koperlegering.

De zeevarende lieden namen ook vreemde voorwerpen mee. Als we de exotische vondsten bijeen zien, lijkt het haast wel een rariteitenkabinet. Uit de vulling van de Biersloot kwam een schil van een kokosnoot tevoorschijn (vroeg 18e-eeuws). De kokospalm *(Cocos nucifera)* gedijt alleen in tropische gebieden. Een bijzondere schelp, waarschijnlijk *Charionia sauliae*, werd aangetroffen in de zijsloot van de Biersloot (17e-eeuws). Volgens schelpdeskundige Joop van Dorp kan deze schelp afkomstig zijn uit de regio Japan-Taiwan. Hoewel dit op het eerste gezicht wellicht enige bevreemding opwekt, is het zeker niet onmogelijk, als men beseft dat Nederland reeds vanaf de eerste helft van de 17e eeuw een bloeiende handel kende met Japan en het Aziatische vasteland in die regio. Een ander bijzonder schelpje werd in de vulling van de Joksloot gevonden: de *Cypeae moneta*. Deze schelpsoort wordt heden ten dage nog in delen van Afrika gebruikt als betaalmiddel. Uit de Joksloot komen tevens twee eigenaardige botjes die afkomstig blijken te zijn van een (sub)tropische zeeschildpad.

Waarschijnlijk zijn de meeste van bovengenoemde voorwerpen meegenomen als curiositeit. We zouden ons voor kunnen stellen hoe stoere zeemannen deze exotische voorwerpen voor hun dierbare thuisgebleven vrouw meenamen.

'De Hinne sit op den Haen'

Een bijzonder siervoorwerp werd in de vulling van de Joksloot aangetroffen. Het betreft een beeldje van een haan en een kip, dat uit de 17e of begin 18e eeuw dateert. Het is echter niet zomaar een beeldje. Als men het goed bekijkt dan ziet men aan de ene zijde een parende haan bovenop een kip, en aan de andere zijde een parende kip op de haan. Het betreft hier de uitbeelding van 'de man met de broek aan' en 'de vrouw met de broek aan'. Deze uitbeelding kennen we ook van een volksprent uit 1600. Op deze prent zien we talloze vreemde voorstellingen, waaronder de afbeelding van een kip op een haan met het volgende onderschrift: 'De Hinne sit op den Haen'. Deze volksprenten stelden ongewenste gedragingen aan de kaak, onder het motto 'De Verkeerde Wereld'. Door het afbeelden van 'absurde' of 'onmo-

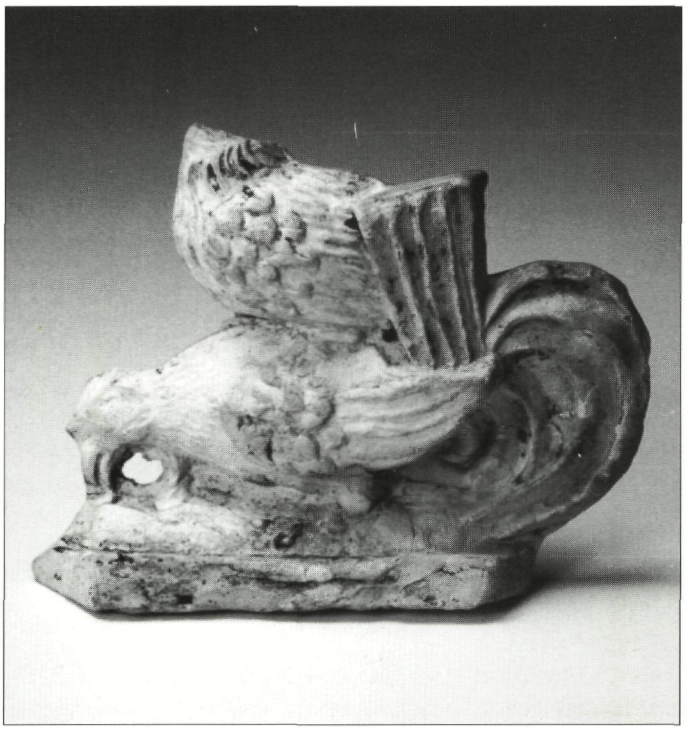

Aan deze zijde ziet men 'den Haen op Hinne', waarmee de macht van de man over de vrouw wordt gesymboliseerd. Op de andere zijde wordt 'de Hinne op den Haen' afgebeeld, waarmee wordt aangeduid dat de vrouw de broek aanhad. Met dergelijke beeldjes stelde men het bazige gedrag van vrouwen aan de kaak. (Foto: Archeologisch bureau Vlaardingen)

gelijke' situaties gaf men aan wat 'goed' en wat 'fout' was. Zo kunnen we afbeeldingen zien waarin een blinde de ziende leidt of een wagen die ossen trekt. Het beeldje van de parende kip en haan verbeeldt dus wat goed en wat fout is. De haan op de kip geeft weer dat de man de baas is ('goed') en de kip op de haan duidt erop dat de vrouw het voor het zeggen heeft ('fout'). Met name de uitbeeldingen die het gezag van de man over de vrouw bevestigen waren zeer populair van de 17e eeuw tot in de 19e eeuw.

Een ander siervoorwerp werd in de afvallaag gevonden die tussen 1775 en 1825 gedateerd kan worden. Het betreft een fragment van een bordje waarop een opschrift in witgele slib staat. Het enige wat men nog kan lezen is 'no 6'. Hoe kan men nu zien dat het om een sierbord gaat? Wel, dat komt omdat er iets bijzonders mee aan de hand is. In het bordfragment zit namelijk een gat met een ijzerdraad dat meermalen op zodanige wijze is opgerold dat het een vierkant vormt. Het betreft hier een reparatie. Blijkbaar was het bord eens kapot gevallen, waarna men het niet heeft willen weggooien omdat het een bijzonder bord was. Het opschrift 'no 6' doet vermoeden dat het om een seriebord gaat. Dit zijn genummerde borden met elk een opeenvolgend deel van een tekst.

Een bijzondere vondst werd in de stort gedaan. Een 'metaaldetectorpiloot' vond een insigne van een tin/loodlegering in de stort die afkomstig was uit de Fransenstraat en was afgevoerd naar de Broekpolder. De precieze vondstomstandigheden zijn helaas onbekend. Het insigne dat op de hoed of ander kledingstuk kon worden gespeld, stelt een lopende fallus (een penis) voor, waarop een mannetje een kruiwagen vol met fallussen voortduwt. Dergelijke insignes waren zeer populair in de 14e en 15e eeuw. Ze worden geassocieerd met 'machogedrag'. Naast dergelijke profane insignes komen ook religieuze insignes voor, de zogeheten 'pelgrimsinsignes'. Deze laatste waren 'bewijsstukken' voor een volbrachte pelgrimage.

De oude Fransenstraat

Naast de sloten met daarin de nodige vondsten werden ook talloze funderingen gevonden in de Fransen- en Kuiperstraat. Zo

kwamen ter hoogte van het plein in de Fransenstraat vele funderingen aan het licht. Deze funderingen behoren toe aan huizen uit de 17e, 18e en 19e eeuw. Temidden van dit muurwerk troffen de archeologen drie waterputten aan. De waterputten bestonden uit gestapelde, ongemetselde stenen. Twee waterputten leverden geen noemenswaardige vondsten op. De derde waterput blijkt kort na 1900 dicht te zijn gestort met allerlei afval, waaronder veel vaatwerk. Opvallend is dat het meeste vaatwerk afkomstig is uit Maastricht, voornamelijk van de Regoutfabrieken. De waterput zelf was echter veel ouder. Uitgaande van oude kadastrale kaarten, blijkt de put inpandig te hebben gestaan in één van de huizen die tussen 1635 en 1647 is gebouwd aan de oude Fransenstraat (zie verderop). Om precies te zijn: in het achterste deel, het deel waar vanaf de 17e eeuw doorgaans de keuken was gesitueerd.

Het bovengenoemde terrein was in de 16e eeuw nog in gebruik als weiland. Op 1 juni 1603 werd het terrein ten westen van de huidige Kuiperstraat, schuin tegenover de Peperstraat, door Frans Dircszn. Boomgaert aangekocht van Jan Meeszn. Hij nam de grond in gebruik als boomgaard. Kort daarna ontstond er

De oude Fransenstraat komt hier aan het licht. Rechts daarvan is de kademuur zichtbaar die langs de westzijde van de Joksloot in de eerste helft van de 17e eeuw was aangelegd. De kademuur staat hier haaks op de Joksloot. (Foto: Archeologisch bureau Vlaardingen)

op dit terrein een pad dat in de volksmond 'Frans z'n pad' werd genoemd. Later evolueerde deze naam tot de huidige benaming Fransenstraat. Tijdens het archeologisch onderzoek werd vlak onder het huidige straatoppervlak een oude straat blootgelegd. Deze bestond uit gele, door regen en gebruik glad afgesleten stenen. Ongetwijfeld betreft het hier de Oude Fransenstraat.

Tussen 1635 en 1647 veranderde de bestemming van dit terrein drastisch. Aan weerszijden van deze straat liet Frans Dircszn. Boomgaert, die ook nog korte tijd burgemeester was van Vlaardingen, tussen 1635 en 1647 huizen bouwen. Van een aantal van deze huizen zijn niet alleen de funderingen aangetroffen, maar ook de oude vloeren. Deze bestonden uit rode plavuizen of een afwisselend patroon van rode en zwarte plavuizen.

Van tuin tot stad

Binnen de stedelijke bebouwing was er geen plaats voor tuinen, zodat de bewoners hun rust en hun 'tuinier'-aspiraties elders moesten zoeken. In de 17e en 18e eeuw nam de stedelijke elite zodoende ondermeer het gebied ten westen en ten noorden van de oude Fransenstraat, tussen de Kuiperstraat (oostgrens), de Biersloot (westgrens) en Afrol/Broekweg (noordgrens), in gebruik als tuingebied. Op dit landelijk gelegen stuk grond pronkten theekoepels en tuinhuizen. Men verbouwde groente, fruit en bloemen, waarbij men ook gebruik maakte van ongeglazuurde siervazen. Opvallend is dan ook dat in de slootvullingen enkele bloempotten zijn gevonden en een fragment van een siervaas.

Langzaam maar zeker verloor dit gebied zijn landelijk karakter en werd het binnen de stedelijke structuur ingelijfd. Rond 1733 werden grote delen van de Joksloot gedempt en ging men de westzijde van de Kuiperstraat bebouwen. Bovenop de kademuur van de Joksloot verrezen de voorgevels van panden.

In de loop van de 19e eeuw werd het zuidelijk verloop van de Joksloot gedempt en werd het voormalige tuingebied geheel bebouwd. In deze eeuw vond er een grote omslag plaats: vele arbeiderswijken werden aangelegd. Kenmerkend voor deze wijken waren de smalle steegjes en armoedige, kleine woningen waarin grote gezinnen woonden die niet veel te besteden hadden.

Hierdoor trad in de loop der tijd een zekere verloedering op. Begin deze eeuw zette deze onomkeerbare trend zich voort. Ook de Oudhollandse panden aan de oude Fransenstraat ontkwamen niet aan de verpaupering. Deze werden in de de jaren '20 en '30 onbewoonbaar verklaard. Een nieuw tijdperk werd in de jaren '50 ingeluid. In de jaren van wederopbouw vonden grote saneringen plaats. Men wilde niet meer herinnerd worden aan de armoede die tot zo voor kort het beeld bepaalde in dit deel van Vlaardingen. De arbeiderswijken en 'armoedige' behuizingen moesten daarom plaats maken voor sociaal aanvaardbare woningen. Het betekende echter wel de teloorgang van een stukje oud-Vlaardingen. Vele karakteristieke oude panden verdwenen onder de slopershamer. Zelfs de oorspronkelijke rooilijnen en straatplannen verdwenen: de huidige Fransenstraat kwam een aanzienlijk stuk noordelijker te liggen ten opzichte van de oude straat en de rooilijn van de huidige bebouwing aan de westzijde van de Kuiperstraat ligt ettelijke meters ten westen van de oorspronkelijke rooilijn. Door archeologisch en historisch onderzoek is getracht deze breuk met het verleden in kaart te brengen en daarmee gedeeltelijk te herstellen.

Naast bovengenoemde vondsten hebben de archeologen nog veel meer ontdekt: vele muurwerken en ontzettend veel gebroken vaatwerk, te veel om op te noemen. Als u meer over de historie en archeologie van dit interessant stukje Vlaardingen te weten wilt komen, dan kunt u het beste onderstaand rapport lezen. De teksten voor dit artikel zijn daaraan ook ontleend. Voor bronverwijzingen wordt ook naar onderstaand verslag verwezen.

Met dank aan Kees van den Boogert en Jeroen ter Brugge die dit artikel kritisch hebben doorgenomen.

J.P. ter Brugge, T. de Ridder, 1995: Archeologisch en historisch onderzoek van de Fransen- en de Kuiperstraat. In: Archeologische rapporten gemeente Vlaardingen Nr. 2, Dienst Stadswerk/ Bureau Archeologie. Tegen kostprijs, ca. f 10,- , verkrijgbaar in de boekhandel en in Museum Hoogstad (open op zaterdag van 11.00 tot 17.00 uur; tel.: (010) 435 56 16).

Weet u het nog?

Wout den Breems

In het vorige Tijd-Schrift liet ik u twee foto's zien van het Sclaavenburg, vlak voor en tijdens de afbraak van de bebouwing in de zestiger jaren. Mijn vraag was, waar de benaming 'Rode straat' en 'Witte straat' voor de twee zijstraatjes vandaan kwam. Wij ontvingen een drietal reacties. De eerste is van de heer Van der Vaart uit Doetinchem. Hij bezorgde destijds in die buurt als slagersknecht van Van Heijst en meent dat de benaming te maken heeft met het feit dat in de 'Rode straat' diverse socialistische gezinnen woonden en in de 'Witte straat' merendeels streng gelovige mensen. Een tweede verklaring komt van de heren Hoogendijk en Den Breems Sr. Zij brachten beiden een groot deel van hun jeugd in die buurt door en schrijven, onafhankelijk van elkaar, dat de benaming slaat op de kleur van de straatstenen. Ook vertellen zij nog, dat het Sclaavenburg de 'Lange straat' werd genoemd. Alle schrijvers hartelijk dank!

Deze maal een foto van de Spoorsingel, genomen vanaf 'De Tunnel'. De vraag is, welke bedrijven er in de panden achter de vrachtauto huisden. Uw reacties graag weer naar ondergetekende, Arnold Hoogvlietstraat 69, 3134 CB Vlaardingen.

De Spoorsingel nog in oude staat. Een opname gemaakt vanaf de inmiddels verdwenen spoorwegovergang aan het einde van de Binnensingel, die de bijnaam 'De Tunnel' droeg. (Foto HVV/G. Kalkman)

Excursie naar Heenvliet

Voor dit najaar heeft de excursiecommissie een bezoek aan Kasteel Heenvliet (Ravesteijn) voorbereid op zaterdag 21 september a.s.

Aan het fraaie marktplein van Heenvliet staat op nr. 10 het grote Ambachtshuis, dat dateert uit de 16e en 17e eeuw. In de tuin van dit huis bevindt zich de ruïne van het oude Huis te Heenvliet, tegenwoordig vaak Ravesteijn genoemd, dat in 1572 door de Watergeuzen in brand is gestoken en daarna steeds meer is vervallen. De zware, gerestaureerde/geconsolideerde donjon (met muren van 2,4 m dikte) dateert van ca. 1250. Het Huis was eigendom van de Heren van Voorne tot 1372, toen het geslacht uitstierf en het aan hertog (later graaf van Holland) Albrecht van Beieren verviel.

In 1959 begon een bouw-historisch onderzoek, gevolgd door consolidatie o.l.v. de architect C.J. Bardet.

Na bezoek aan het Ambachtshuis/Kasteel Heenvliet lopen we nog even door het dorp langs o.a. de Hervormde Kerk (14e - 15e eeuw), enige huizen aan het Marktplein met 17e en 18e eeuwse gevels en aan de Wieldijk een ronde bakstenen korenmolen uit 1743.

Mocht u mee willen gaan, dan kunt u onderstaande telefoonnummers bellen om zich op te geven. Het is de bedoeling dat we met eigen vervoer (auto) gaan. Graag opgave bij onderstaande adressen als u plaats over heeft. Gezamenlijk vertrek om 8.45 uur vanaf de Hoflaan (gebouw ENECO) en om 9.00 uur vanaf het parkeerterrein van het Holy-ziekenhuis (Holysingel) uit Vlaardingen. We hopen rond kwart over twaalf / half één het programma af te sluiten.

De kosten bedragen voor leden *f* 5,- per persoon, voor introducés *f* 7,50. Graag betalen via postgironummer 750978 van de penningmeester van de Historische Vereniging Vlaardingen (o.v.v. excursie Heenvliet).

De Excursiecommissie

W. van de Wetering, Lijsterlaan 12 (tel. 010 - 434 46 49)
M. de Baan, Markt 44 (tel. 010 - 435 02 21)
P.J. Westerdijk, Cipressendreef 10 (tel. 010 - 474 07 05)

Open Monumentendag 1996

Het middelpunt van deze dag, die op zaterdag 14 september a.s. inmiddels alweer voor de 7e keer in Vlaardingen wordt gehouden, is dit keer de jarige toren van de Grote Kerk op de Markt. Hij kwam 250 jaar geleden gereed, en dat is dus wel een reden om er eens uitgebreid bij stil te staan.

Over het programma zult u t.z.t. het nodige in de pers kunnen lezen, maar het is zo vol (vanaf de spectaculaire opening op de Markt, om 10.00 uur, tot en met het feestelijke Orgelconcert, dat om 16.00 uur aanvangt), dat u deze aktiviteit nu alvast maar in uw agenda moet noteren!

Door onze vereniging wordt deze dag bovendien nog extra aandacht besteed aan het 'Industriële Erfgoed' in Vlaardingen (de visserij-pakhuizen, scheepswerven (HVO), overslagbedrijven (v.h. Nieuwe Matex), Zeepfabriek, Superfosfaat, enz.) in de vorm van een busrit langs die interessante plaatsen. Vanuit de betreffende bedrijven wordt de nodige medewerking gegeven door het verlenen van toegang tot de bedrijfsterreinen. De rondritten starten op de Markt om 11.00 uur, 12.00 uur, 13.00 uur, 14.00 uur en 15.00 uur en staan onder leiding van leden van het ServiceTeam VVV Vlaardingen. Leden van de HVV kunnen vanaf 1 september gratis buskaartjes (max. 2 per lid) afhalen tijdens kantoortijd bij Drukkerij/Copyshop A. Ouwendijk & Zn, naast de molen, op vertoon van uw bewijs van betaling van de contributie voor 1996 (giro- of bankstrookje). De resterende plaatsen worden vlak voor vertrek van de busrit uitgegeven tegen een kleine bijdrage. Zorg dat u er dus tijdig bij bent!

P.A. van der KOOIJ

Vlaardingen: Showroom, Kethelweg 24, telefoon (010) 434 07 22

Lezingenprogramma 1996/1997

De Lezingencommissie is dit voorjaar weer druk doende geweest om onderwerpen en sprekers te vinden voor het nieuwe lezingen-seizoen. Voor de komende maanden is daar het volgende programma uitgekomen:

Donderdag 12 september 1996: 250 jaar toren van de Grote Kerk
Als een aanloopje naar de viering van het 250-jarig bestaan van de toren van de Grote Kerk op de Markt op Open Monumentendag, zaterdag 14 september is Matthijs A. Struijs (werkzaam op het Stadsarchief en als spreker binnen onze vereniging een goede bekende) bereid gevonden om ons de geschiedenis daarvan nog eens uit de doeken te doen. In het eerste Jaarboek van onze Vereniging (1977) schreef hij er al een uitgebreid artikel over, en in de tussenliggende jaren is er nog veel wetenswaardigs boven water gekomen. Ook is er veel illustratie-materiaal over de toren, en een greep daaruit zal de lezing illustreren.

De bijeenkomst wordt, dankzij de welwillende medewerking van het kerkbestuur, gehouden in de Vleeshal van de Grote Kerk, maar bij grote belangstelling kan naar de kerkzaal worden uitgeweken. De aanvang is (zoals altijd) 20.00 uur, en de zaal gaat plm. kwart voor acht open.

Dinsdag 22 oktober: Meubelfabriek Sprij
We hebben oud-direkteur Teun Sprij (thans woonachtig buiten Vlaardingen) bereid gevonden om op deze avond te komen vertellen over dit oude Vlaardingse familiebedrijf. Eén en ander zal plaats vinden in de toonzalen van het bedrijf aan de Westhavenkade, waarin thans MZH-meubelen gevestigd is. Als extraatje vertonen we die avond ook nog een oude, door Jan Schaper gemaakte bedrijfsfilm.

We prijzen ons gelukkig met de medewerking van de direktie van MZH-meubelen, die ons belangeloos haar medewerking toezegde. Gezien de beschikbare ruimte in het pand zullen we aan deze bijeenkomst geen verdere publiciteit geven, dus noteert u de datum nu alvast in uw agenda en KOM! Aanvang 20.00 uur, zaal open kwart voor acht.

Donderdag 21 november: Teun de Bruin
In het Historisch Jaarboek 1996, dat in november a.s. zal verschijnen, wordt een artikel van Herman van der Lee gepubliceerd, onder de titel 'Teun de Bruin - onbetwiste bouwer van Vlaardingen'. Voor diegenen, die over zo'n uitspraak misschien zouden willen discussiëren (ieder beleefde de veranderingen en uitbreiding van onze stad toch

op zijn eigen wijze), is het fijn dat de heer Van der Lee ons -in woord en beeld- wil laten zien waarom hij juist déze titel koos voor zijn inleiding.

Voor deze bijeenkomst zijn we te gast in het Wooncentrum Hoylede aan de Churchillsingel in Vlaardingen-Holy. De aanvang is 20.00 uur, en de zaal gaat om kwart voor acht open.

Algemene Ledenvergadering

Eind maart zal weer de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering worden gehouden. Zoals gebruikelijk gevolgd door een lezing over een interessant onderwerp, of -zoals we dit jaar voor het eerst probeerden- met een 'Leden-doe-avond'. Deze eerste keer slaagde zo goed, dat we er vertrouwen in hebben, ook de volgende bijeenkomst tot een geslaagde happening te kunnen maken.

Maar daarvoor is natuurlijk wel de hulp van een aantal leden nodig! Bent u er de afgelopen keer bij geweest, dan weet u, dat u een geïnteresseerd gehoor vindt, en dat de spreektijd van plm. één kwartier (waarin bij voorkeur een rijkelijke hoeveelheid 'oud beeldmateriaal' getoond zou moeten worden) zó voorbij is ... We roepen dan ook alle leden op, om na te gaan of uzelf, ofwel een ander lid van de vereniging, een zinvolle bijdrage aan deze avond kan geven, en dit dan even bij één van de leden van de Lezingencommissie te melden (of tijdens kantoortijd op tel. 435 33 22)!!
Samen mèt leden maken we weer iets 'groots' vóór alle leden, nietwaar...!

Reisbureau & Touringcarverhuur ANDERSON
Van Hogendorplaan 69-a, Vlaardingen

* Verhuur van luxe touringcars. Ook kompleet verzorgde dagtochten voor familie en vereniging.
* Modern reisburo. Altijd last-minute reizen.

Bel 010 - 471 14 47

Boekbespreking

125 jaar Van Kampenschool 1871 - 1996.
Verkrijgbaar in de boekhandel voor f 11,50.

Op zaterdag 30 maart j.l. is met onder andere een Open Dag het 125-jarig bestaan van de Van Kampenschool gevierd. Ter gelegenheid van dit opmerkelijke jubileum werd ook een boekje uitgegeven onder de voor de hand liggende titel '125 jaar Van Kampenschool 1871 - 1996'. De niet-vermelde schrijvers beschouwen het jubileum-werkstuk als een illustratie, waarin vele lezers iets van hun eigen herinneringen zullen herkennen. En daar zijn ze zeker in geslaagd!

De Van Kampenschool was de eerste school van protestants-christelijke signatuur in Vlaardingen. Pas in 1922 werd de Christelijke School aan de Hofjesstraat vernoemd naar de tweede 'bovenmeester' sinds de oprichting, Simon van Kampen, die van 1873 tot aan zijn dood in 1914 aan de school verbonden was. In het jaar van de naamgeving werd meester Fröger bevorderd tot schoolhoofd en zijn tot de verbeelding sprekende, markante persoonlijkheid komt in het jubileumboek meerdere keren ter sprake.

In de verschillende hoofdstukken worden historische gegevens gelardeerd met anekdotes en persoonlijke herinneringen van oud-leerlingen. Meesters en juffen passeren de revue, schoolreisjes worden beschreven, straatspelletjes krijgen de aandacht, kortom, prettige kost om te lezen.

De oude school, die gelegen was op de hoek van de Hofjesstraat en de Liesveldsche Laan, ongeveer op de plaats waar nu de speelgoedwinkel op het Liesveld is, heeft de bouw van het winkelcentrum nog enige tijd vertraagd, omdat de bouwvergunning voor nieuwbouw aan de Paterstraat/Westnieuwland uitbleef. Het zuidelijke flatgebouw van het Liesveld moest daarom in twee delen worden gebouwd. Nog steeds is aan de bouwnaad te zien waar de Van Kampenschool heeft gestaan. De huidige lokatie werd betrokken bij de aanvang van het schooljaar in 1961.

In het boekje komt, naast een veelheid van schoolfoto's, een

complete lijst voor met namen van de 8 schoolhoofden, 157 onderwijzers, 31 kwekelingen en 8 vakleerkrachten die tussen 1871 en heden aan de Hofjesstraat en de Paterstraat hebben gewerkt. De eerste aangestelde was de heer J. van der Valk, schoolhoofd van februari 1871 tot april 1873, de laatste is mevr. E. Gerlofsma-Hart, sinds november 1995 als onderwijzeres bij de school werkzaam. Deze twee mensen symboliseren zo de bijdrage die de Van Kampenschool heeft geleverd aan de vorming van enkele duizenden Vlaardingers.

(Aad Maarleveld)

Uw boekhandel in Vlaardingen-Holy
Literatuur
Spanning en Detectives
Kookboeken
Tuinboeken
Tijdschriften
Wenskaarten
Schrijfwaren
PARKER-pennen
Rookwaren
Handenarbeid

AART PONTIER BV
boek en kantoor
DE LOPER 11-13
VLAARDINGEN
tel. 010 - 474 32 15

Alles weten over lijfrente? VSB Bank. Ook uw bank voor 'n zekere toekomst.

VSB•BANK
Daar kom je verder mee.

Administratiekantoor Verhagen

Gespecialiseerd in *Verenigingen van Eigenaren*, voor de Historische Vereniging Vlaardingen etiketten en acceptgirokaarten!

Menadostraat 33 - 3131 JK Vlaardingen - 4342390

wij schrijven geen geschiedenis....

We drúkken het!

drukkerij stout

De auteurs van deze aflevering:

Léon Buijnsters, in 1950 geboren in Breda, werd in 1973 in Vlaardingen als agent van politie beëdigd en is momenteel rechercheur Bijzondere Wetten bij wat nu de regiopolitie Rotterdam-Rijnmond, district Waterweg, heet. Nieuwsgierigheid naar de Vlaardingse achtergrond van zijn vrouw leidde hem naar het Stadsarchief. Naast zijn interesse in de genealogie raakte hij daar ook geboeid door de geschiedenis van de stad. Sinds 1977 is hij lid van de redactie van het korpsblad van de politie en heeft hij in dat blad diverse artikelen gepubliceerd over de Vlaardingse (politie)geschiedenis. In Tijd-Schrift verschenen eerder enige artikelen van zijn hand.

Tim de Ridder, bouwjaar 1969, zag het levenslicht in Zaandam en maakte op jonge leeftijd Heiloo onveilig. Reeds als kleuter begon hij zijn archeologische carrière: hij groef grote gaten in de achtertuin van zijn ouders en ook de speeltuin moest het ontgelden. Eind 1987 meende hij lid te moeten worden van de pas opgerichte archeologische werkgroep in zijn woonplaats. Kort daarop verhuisde hij naar Leiden om zijn archeologische kennis bij te spijkeren. Na zes jaar op gemeenschapsgeld geteerd te hebben, studeerde hij in 1994 af in de studie prehistorie. De leeftijd waarop het soldaatje spelen nog leuk was, had hij reeds lang achter zich gelaten en hij besloot zodoende dienst te weigeren. Het lot bracht hem naar Vlaardingen, waar hij onder het toeziend oog van de stadsarcheoloog J.P. ter Brugge zijn archeologische lusten kon botvieren. Thans heeft hij een tijdelijke aanstelling als archeoloog in Vlaardingen. Sinds enige jaren heeft hij de behoefte om achter de computer te kruipen en het beeldscherm te vullen met allerlei archeologische wetenswaardigheden. Om vervolgens middels publikaties het publiek met zijn hersenspinsels te bestoken.

SIGILLVM